

Kishonthy Zsolt

Ki az utcára!

Public art (és más) projektek
Miskolcon

■ „Ki az utcára!” – hirdette meg a Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeum még mindig újnak számító igazgatója, BÁN ANDRÁS az egyik lehetséges kitérési irányt, amikor szembesült az intézmény látogatottsági adataival. Bár Miskolc nincs elkényeztetve kortárs művészeti programok vagy kiállítóhelyek szempontjából, a mégis megrendezett progresszív művészeti események gyakran mozognak légüres térben. Már írtuk korábban¹, hogy a város lakossága az utóbbi 15 évben több mint 40 ezer fővel csökkent, s ezen belül – miközben kihalt egy egész művészgeneráció – a Budapesten végző fiatal művészek többsége sem tér haza. A város vezetése pedig nem képes érdemleges lépéseket tenni a fiatalok hazatelepülése érdekében. Mindezek eredményeként nagyon nehéz helyzetben van az az intézmény, amely a progresszív kortárs művészetet szeretné lehetőleg minél több emberhez eljuttatni. Nagyjából ugyanez a helyzet Budapesten is, de ott a kortárs galériák, a művészek és általában a humán érdeklődésű fiatalok viszonylag jelentős száma megkönnyíti a helyzetet: a művészi események egy élettel teli és érdeklődő közegben zajlanak.

Ha a látogatók nem jönnek be maguktól a múzeumba, akkor vagy be kell őket hozni, vagy ki kell menni hozzájuk az utcára – döntött a múzeum vezetése. Számos projektet, rendezvényt szerveztek az utóbbi években ennek a felfogásnak a jegyében: létrehozták a Miskolci Kortárs Művészeti Intézetet (M.I.C.A) – vezetője NAGY SZILVIA. Az M.I.C.A „egy olyan művészeti-kulturális központot kíván kialakítani, mely műhelyként képes jelen lenni helyi, országos és nemzetközi szinten. Projekt alapú munkamódszere nem a hagyományos értelemben vett galériák koncepcióját követi, nem nagy tömegeket kíván elsősorban megcélózni, sokkal inkább a folyamatosan alakuló, rendezvényként megújuló jellegével egy olyan társadalmi színtérré kíván válni, amely vonzáskörébe olyan csoportokat von be, melyek az alternatív és kulturált művészet, szórakozás iránt érdeklődnek az észak-magyarországi régióban”. A M.I.C.A. főleg új médiumokkal foglalkozó, kísérletező művészeket bemutató programjai egyértelmű nyitnak a „külvilág felé, csakúgy, mint a Nagy Kunszt projekt, amely a Miskolci Galéria keretein belül működő Kortárs Képzőművészeti Tanulmányi Múzeum. Vezetői TUCZAI RITA és ÉLÍÁS ISTVÁN; programjuk szerint a múzeum tevékenysége „kortárs képzőművészek munkáiból, pedagógiai szempontok alapján összeállított, tematikus kiállításokra épül. Lehetőséget ad iskolai csoportok és kreatív gyerekműhelyek őrai kereteken kívüli oktatásának megvalósítására. A félévente változó projektekhez ismeretbővítő kiadványsorozat kapcsolódódik”.²

Manapság nem könnyű feladat egy múzeumnak úgy nyitni a közönség felé, hogy közben a minőség is megmaradjon. A fenti kezdeményezések egy konkrét vagy viszonylag jól behatárolható célközönség „befogását” tűzték ki célul – úgy tűnik, sikerrel. Hasonló jellegű program a DOBÁK JUJIT és R. NAGY JÓZSEF által elindított *Iparvágány* elnevezésű projekt is, amely a város ipari múltját kezdi több lépcsőben feltárni, elemezni és értelmezni a kulturális antropológia, valamint a vizualitás felől.³ E projektek létrejötte egy átgondolt és prak-

1 Kishonthy Zsolt: *Születési helye: Miskolc*. Balkon, 2007/10, 22-24.

2 *Első Kunszt: Ego a falon* – Kortárs képzőművészek saját alkotásaikon, 2008. szept. – 2009. jan.; *Második Kunszt: Találkozás David Bowie-val*, 2009. február 23 – június 12.; *Harmadik Kunszt: Egészen kis tájak*, 2009. szeptember 15 – 2009. december 31.

3 *Iparvágány I. Vasgyár és kolónia fotókiállítás. Böcsi Krisztián, Kocsis Zoltán és Mathilde Mestrallet művei*, Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeum (Rákóczi-ház), 2008. okt. 9 – nov. 23.; *Iparvágány II. Váltó vagy ütköző? Avagy Hová vezet az iparvágány?* Kerekasztal beszélgetés, Miskolci Galéria – Kondor-terem, 2008. nov. 25.; *Iparvágány III. „Egyszer volt hol nem volt: Acélváros”*, Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeum (Rákóczi-ház), 2009. okt. 29 – nov. 21.

tikus vezetői tevékenység eredménye, amely nem fogadja el az „ez van, nincs mit tenni” tehetetlenségét, hanem elemozve a helyi lehetőségeket és igényeket, konkrét kérdéseket tesz fel a lokális problémákkal kapcsolatban. A lehetséges közönség felkutatása, illetve annak megteremtése és kinevelése folyamatos kontaktust teremt a helyi társadalommal.

A másik „technika” viszont ahhoz – a jóval nagyobb létszámú – csoporthoz próbál közelíteni, amely esetében szinte semmi esély sincs arra, hogy betévedjenek a kortárs múzeum épületébe. Egy „public art”-munka esetében az utcai járókelő akarva-akaratlan találkozik az orra vagy lába elé kerülő kortárs művészettel. A Miskolci Galéria igyekszik élni ezzel a lehetőséggel, eddig is számos projektje zajlott az utcákon, így logikus volt, hogy csatlakozzon a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus ilyen jellegű programjához. A Lektorátus (MMIKL) 2008-ban hirdette meg az első *TE ITT ÁLL* című pályázatát public art művek megvalósítására. A kissé nehezen értelmezhető – akár vicces jelentéssel is egybeolvasható – cím mindenesetre nagyszerű kezdeményezésnek bizonyult; a tavalyi évben Debrecen, Dunaújváros, Eger, Győr, Miskolc, Pécs, Szeged, Szombathely utcáin és terein szembesülhettek az ott lakók az ideiglenes köztéri munkákkal.⁴ 2009-ben, talán a kevesebb rendelkezésre álló pénz miatt, már csak Dunaújváros, Eger, Győr, Miskolc vehetett részt a kifejezetten vidéki nagyvárosok részére meghirdetett pályázaton. A fenti helyszíneken sorrendben 2, 2, illetve 3, Miskolcon 5 pályázó művee valósulhattak meg. A városok egyenként kétmillió forintot költöttek a nyertes pályaművekre, mindenhol külön zsűri döntött helyben a benyújtott pályázatokról.⁵ A nyilvános terek igénybevétele, a „ki az utcára!” jelszó praktikus tervnek tűnik a múzeumoktól egyre inkább elmaradó közönség megnyerésére, de legalábbis egy kis figyelem felkeltésére. Napjainkra a magas művészet, s ezen belül különösen a kortárs művészet az élő, mindennapi kultúra perifériájára sodródott. Fogyasztói, „használói” a társadalom egy nagyon kis szeletét teszik ki, s ennek tagjai is jórészt maguk a művészek, illetve a társalmúvészetek képviselői, valamint a kulturális szféra egyéb szereplői, és kis részben a művészetet hivatásukként nem foglalkozó érdeklődők. Ebben a kizárított helyzetben szinte reménytelen, hogy a kulturálisan alultáplált, média-személtetett szélesebb tömegek tagjainak akár csak fogalmuk legyen a valóság tömegmédián kívül eső nézőpontjairól. Talán nem túlzás azt feltételezni, hogy – főleg az átalakulásban lévő közép- és kelet-európai társadalmakban – ez a helyzet bizonyos szempontból akár a társadalmi rendszerek demokratikus működését is veszélyeztetheti. A média által sugárzott, kétségkívül vigasztaló, de egy-síkú és problémátlan, hazug világkép lehetetlenné teszi a környező valósággal szembeni árnyalt, kritikai attitűd kialakulását és működését, és így a nagyobb vagy a helyi közösségek életében való aktív szerepvállalást. A művészeti élet jelenlegi struktúrája sajnos mintegy karanténba zárja a kortárs művészetet, esélyt sem hagyva szélesebb körű megismerésének és működ(tet)ésének, ezért kell megpróbálni – néha akár szokatlan módszerekkel is – kilépni e bezártságból.

A public art programok érdekes kísérletek arra, hogy a legkülönbözőbb műfajokban született alkotások rejtve, mintegy önmagukat álcázva jelenjenek meg hétköznapi (leginkább köz-) terekben, és ott valamilyen módon hatást fejtsenek ki. Valódi létüket „eltitkolják” (sokszor már csak a tájékoztató szövegek híján sem definiálják önmagukat művészetként)⁶ így a szemlélok eleve nem is műalkotásként kezelik őket, különben szinte biztosra vehető volna az ellenérzés és a bezártságos velük szemben. A művészeti jelek, illetve nyelv olyan egyszerűnek mutatkozó alakzatai jönnek így létre, amelyek minden bonyolultságuk és többértelműségük ellenére is képesek a figyelem felkeltésére és valamilyen kommunikáció megindítására. Az utcákon sétálók valószínűleg zavarban vannak e művek láttán, nemigen tudják eldönteni, hogy „ez most vicc, vagy komoly?”, ez a helyzet pedig üdítő bizonytalanságot szül. A tömegmédiá lapos és közhelyes, sokszorosan megrágott és kiköpött „mondanivalóval” ellátott üzeneteivel szemben találkozhatnak szép vagy ronda, kellemes vagy idegesítő, érthető vagy érthetetlen dolgokkal, mindenesetre olyan tartalmú produkciókkal és tárgyakkal, amelyekkel amúgy talán soha.

A megjelent public art pályázatok a rendelkezésre álló összeghez képest talán túlzó elvárásokat tartalmaztak: „a társadalmi nyilvánosság tereihez és azok problémáihoz kötődő, kötetlen műfajú, lehetőleg helyspecifikus és interaktív, de minden esetben kontextusfüggő, az adott közösséget vagy a társadalom egészét érintő kérdéseket tematizáló műveket szülessenek. Kísérleljenek meg

4 Ld.: *Te itt áll: a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus public art programja, 2008* [szerk. Kertész László, Leposa Zsóka; tanulmány: Frazon Zsófia].MMIKL, Budapest, 2008

5 <http://www.lektoratus.hu/palyazatok/PublicArtFelh2009.html>

6 Az is igaz viszont, hogy annak, aki igényelte, Miskolcon rendelkezésre állt a mindkét public art projektet „lefedő” térkép-leporello, s rendhagyó tárlatvezetések is indultak a Miskolci Galériától.

közérdeklődésre igényt formáló kérdéseket felvetni, a nem művészet-orientált közönségreteget a művek által teremtett szituációk révén elgondolkodtatni. Törekedjenek a párbeszéd ösztönzésére, amelynek segítségével a helyi társadalom különböző szegmenseit véleményformálásra, és együttgondolkodásra ösztönözhetik.” A gúzsba kötve táncolni esete ez: egyszerűen és olcsón megvalósítható, de mégis többértékű üzenettel bíró, környezetbarát, de annak ellenálló, lehetőleg ellophatatlan, legalább két hétig fennállni képes alkotások kellett, hogy létrejöhessenek. A cél és a feladat mindenestre nagyszerű volt – végül is egy művésztl joggal elvárható, hogy kreatív legyen, és mindezen szempontokat összefésülve funkcionáló művet hozzon létre. A kötöttség csak részben hátrány, egy művésznek ma nagy boldogság lehet egy olyan művön gondolkozni és dolgozni, aminek már jó előre látható a funkciója és hasznossága.

A *TE ITT ÁLL* projektben Miskolcon a következő pályázók valósíthatták meg terveiket: ÁRKI TIBOR – KOVÁCS GERGELY (*Város madaraknak*); BALÁZS MARIANN (*Labirintus*); IMRE MARIANN (*A mulandóság rögzítése*); KOVÁCS KOLOS MÁRK (*Kanapé*); TÖRÖK ESZTER (*Interaktív fényvetítés*).

Az ÁRKI-KOVÁCS páros⁷ egy terebélyes platánfán, három méter magasan helyezte el *Madárvárosát*,⁸ amelyben madárbérlőház, madárfürdő, madárhótel, madárkörömpítő stúdió, madárbörtön és más egyéb, mindennapjainkra utaló funkciójú „épületek” kaptak helyet. Az ellophatatlan és csak a madarak által rongált lakóházak és egyéb közösségi létesítmények falain, a madárgraffiti mellett speciális reklámok hirdették a könnyen felvehető Tojóhitelt, a Pocsolya light üdítőt, *A pózna* című rémfilmlet, de volt kloákaszükitést, tollbeültetést és karomerősítő tréninget hirdető „óriásplakát” is.

BALÁZS MARIANN *Labirintus* című munkája egy kb. 2,5 x 4 x 4 méteres, pozdorjából készült, felül nyitott „kocka”. A belül még kisebb terekre osztott, a Hősök terén, önmagában álló alkotás több bejárattal rendelkezett, oldalait és belső falait helyi graffitisek festették tele. Teljesült a kiírók azon óhaja, hogy az alkotó kapcsolódjon helyi közösségekhez: a művész webes tájékozódását „konzultáció”, együttgondolkodás, majd közös kifestési-terv követte. Az emberfigurák kontúrjait követő bejáratok néhol tornamutatványt követeltek meg a be- vagy kilépőktől. Játékos, élvezhető alkotás volt a *Labirintus*, amelyet nemcsak a gyermekek, hanem a felnőttek is szívesen próbálták ki, miközben barátkozhattak az általában kevésbé szeretett graffitik világával is.

IMRE MARIANN is egy helyi közösséggel, a HOLDAM Egyesület nőtagjaival együtt, kalákában készítette el újabb betonhímezését, *A mulandóság rögzítése* címmel. Tervei szerint a Hősök tere egyik sarkán a 14 x 14 cm-es térkő kockákat ugyanekkora méretű „hímzett” betonkockákkal cserélte volna ki. A külön-

7 Ld.: <http://mkkp.hu/>

8 *Madárváros* is Miskolcon marad, az Alkotóház kertjében kap majd helyet.

ÁRKI TIBOR – KOVÁCS GERGELY
Város madaraknak, 2009; © fotó: Vajda János

KISS NÓRA
Hagyj lógva!, 2009; © fotó: Vajda János

IMRE MARIANN
A mulandóság rögzítése, 2009
© fotó: Vajda János

KOVÁCS KOLOS MÁRK
Kanapé, 2009; © fotó: Vajda János

böző színű hímző cérnák babakocsi-nyomvonalakat rögzítettek, mint amikor egy pocsolva után száraz aszfalra ér a „jármű”. Sajnálhatjuk, hogy engedélyezési bonyodalmak miatt nem az eredeti helyszínen valósult meg a lírai alkotás, mert ott élt volna igazán, hanem végül is a Miskolci Galéria udvarán épült be a járólapok közé. Mindenesetre a hímző asszonyok régi fonókra emlékeztető estéi, a közös kézimunkázás hangulata maradandó emléket hagyott a résztvevőkben. KOVÁCS KOLOS MÁRK *Kanapé* című műve egy utcabútor, amely a város egyik kedvelt üldögélő helyén, a Szinva teraszon kapott ideiglenes helyet. A rendkívül szellemes dizájnunka vastag, sodrott műanyagkötélre fűzött fakockákból álló, óriási formázott hasáb, benne ülni olyan, mintha egy vízgyőn ringatózna az ember. A konstrukció ötletességén és a rácsodálkozás örömein túli értéke az „összeülés” lehetősége, amely persze bármely más padon lehetséges, ezen azonban százszor kényelmesebb. A *Kanapé* a városban marad, és szintén a Miskolci Galéria udvarán funkcionál majd tovább.

TÖRÖK ESZTERnek a sötét kapuban elhelyezett munkája a bevezetőben említett problémával, Miskolc népességének drasztikus fogyásával foglalkozott. Egy tér-, és fényérzékelő kapcsolóval ellátott diavetítő, a sötétedés után arra sétálók lába elé, a járdára vetítette a következő kérdő mondatot: „Ön még miskolci?” – utalva a vetített kép mellett elhelyezett tábla tartalmára. Ezen éves bontásban volt követhető a város fogyása az utóbbi évtizedben. Számptalan elvándorolt barátja, ismerőse van mindenkinek, de legfőképp a fiataloknak; olyan probléma ez, amely már nem csak a magánéletben, de egy ideje a város napi működésében is érezteti hatását.

A Miskolci Galéria a Lektorátus projektjéhez egy kapcsolt programot is szervezett: a Miskolci Kortárs Művészeti Intézet és Alkotóháza, „*Téradó, Városi és vidéki technikák*” címmel szintén meghirdetett egy pályázatot public art művek létrehozására a művészeti felsőoktatásban résztvevők számára. A workshop jellegű művésztelep két hétig tartott CSONTÓ LAJOS vezetésével: a diákok itt dolgozták ki, illetve vitatták meg egymással ötleteiket, készülő munkáikat, esténként pedig mini előadásokat tartottak saját tevékenységükről. A pályázati kiírás itt is, mint a Lektorátus féle pályázat esetében, kiemelt szerepet szánt a helyspecifikus jellegnek és az interaktivitásnak. Társadalmi párbeszéd, globális és lokális problémákra való reagálás, az emberek megszólítása, az együttgondolkodás, a női szerepek, a férfi-nő kapcsolatok elemzése szerepelt mint lehetséges elvárás a kiírásban.

A férfi-nő viszonyt több létrejött mű érintette, hacsak áttételesen is. SÁNDORFI ZOLTÁN (Eger) 12 db robosztus beton járólapra festett férfi és női cipőtalp nyomokat, amelyek tetszés szerint elrendezése során, akár egy-egy tánc lépésvariációi is kirakódhattak (*Local tango*). SZÖCS TAMÁS (Nagyvárad) „a szexualitást megváltó szimbolikus gesztusként” egy felfújható gumi-nőt öltöztetett angyalnak és függesztett föl a Szinva patak felé, kissé ironikusan utalva a női princípium többféle lehetséges „megközelítési” módjára. A guminő-angyal alatt, a meder alján pedig merevített gégecsőből hajlított férfi és női figurákat láthatunk, már egymás kezét fogva, de még valószínűleg a rátalálás vagy a találkozás pillanatában (*Angel, Elengedhetetlen lehetőség*). Ugyancsak Szöcs munkája volt a közeli passzázsban a járdára ragasztott, 15 méter hosszú légpárnás fólia, amelynek végén, miután pattogtatva a légbuborékokat, végigsétáltunk rajta, egy sehová nem vezető és nem nyit-

ható ajtó lógott a szerkezetéről, EXIT felirattal. KISS NÓRA (Nyíregyháza) *Hagyj lógva!* címmel különféle székeket lógatott le köteleken a Szinva hídról, amelyeken még ott voltak a véletlenül rajtuk felejtett pulóverek, ruhaneműk. A patak felett lebegő ülőbútorok szokatlan és meghökkentő látványa elbizonytalanított, nyilván sok megválaszolatlan kérdés rekedt az arra sétáló járókelők fejében. Valószínűleg ugyancsak ő készítette az apró, a makró és az apropó szavakból összerakott, *Makropó* című tárgyegyüttest, amely apró, színes drótokból hajlított emberfigurákból állt. A pálcika-alakok az utcai szemetesek oldalán másztak, kukucskáltak vagy éppen zuhantak: mini emberkék mini szituációkban, alig észrevehetően. BULYOVSKY LILLA (Eger) *Egy sima, egy fordított* című munkájában az interaktivitáson volt a fő hangsúly: ő a belváros különféle helyszínein feltűnve egy fotellel várta a tettere kész járókelőket, hogy együtt kössenek egy végtelenített sálát, miközben felmérést végzett a nemrég még oly népszerű otthoni tevékenység mai gyakoriságáról.

BALÁZS MARIANN
Labirintus, 2009; © fotó: Vajda János

